

An Analysis of the Six Processes of the Ideational Metafunction in the Wills of Martyrs of Rafsanjan, Iran

Hossein Bazoubandi¹

1. Assistant Professor, Department of Linguistics, Vali-e-Asr University of Rafsanjan, Rafsanjan, Iran. E-mail: bazoubandi.h@vru.ac.ir

---

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received 9 June 2025

Received in revised form 3

August 2025

Accepted 11 October 2025

Published online 11 October
2025

Keywords:

Functional linguistics,
Ideational metafunction,
Process,
Martyrs' Wills,
Rafsanjan.

ABSTRACT

Among the genres that, despite their considerable significance, have received relatively little attention in discourse studies within the field of resistance literature is the martyr's will. Analyzing the will of each martyr may provide one of the best windows into the discourse, perspective, and worldview of the martyr concerning internal realities and the external world. Unfortunately, at times, martyrs have been discussed in a manner that portrays them as supernatural and unattainable figures. Therefore, employing a rigorous scientific theoretical framework for discourse analysis to study the written genre of martyrs' wills, one that can bring us closer to understanding their genuine discourse and real-world outlook, becomes necessary. Accordingly, based on Halliday and Matthiessen's (2014) Systemic Functional Linguistics model, the present study aimed to examine the types of process realizations in the wills of martyrs from Rafsanjan, Iran, through the lens of the ideational metafunction. The corpus of the study consisted of 200 wills, purposively sampled from a statistical population of 379 martyr wills from Rafsanjan. After analyzing the six types of processes within the corpus, a total of 11,707 clauses were identified. Of these, material processes were found in 4,673 clauses, relational processes in 2,958 clauses, mental processes in 2,469 clauses, verbal processes in 985 clauses, behavioral processes in 510 clauses, and existential processes in 112 clauses, respectively. In other words, the three primary processes, i.e., material, relational, and mental, were the most frequently employed. In comparison, the three secondary processes—verbal, behavioral, and existential—were less frequently utilized. These findings indicate that the martyrs, in representing their lived experiences, predominantly employed material processes to convey their most crucial messages and key recommendations in a tangible and affective manner. To depict their possessions and deprivations, personal transformations, and trajectories of life, they primarily drew upon relational processes. Mental processes, on the other hand, were mainly utilized to express remorse and a sense of shortcoming rather than to articulate faith-based emotions. Such a linguistic orientation, through the predominant use of major process types, has shaped the discourse of martyr wills into a form of expression that is intimate, unpretentious, and closely aligned with the texture of everyday language.

Cite this article: Bazoubandi, Hossein. (2025). An Analysis of the Six Processes of the Ideational Metafunction in the Wills of Martyrs of Rafsanjan, Iran. *Journal of Resistance Literature*, 17(32), 43-63. <http://doi.org/10.22103/jrl.2025.25182.3042>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22103/jrl.2025.25182.3042>

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

1. Introduction

The Sacred Defense period has given rise to unique literary genres, among which martyrs' wills hold special significance (Sangari, 2017). Despite their importance, martyrs' wills have received limited discourse analysis within resistance literature. Each will offers a valuable window into the martyr's worldview, inner experiences, and perceptions of reality. However, martyrs are sometimes portrayed as unattainable, almost supernatural figures—a concern even emphasized by Iran's Supreme Leader (January 2023) regarding narratives about General Soleimani. Therefore, a systematic discourse analysis approach is crucial for uncovering the authentic voices and lived realities reflected in martyrs' wills.

Discourse analysis, as Paltridge (2012) notes, examines not only language patterns but also the social and cultural contexts shaping them. Among the systematic models, Halliday and Matthiessen's (2014) Systemic Functional Linguistics (SFL) emphasizes three metafunctions: ideational, interpersonal, and textual. The ideational metafunction, expressed through six process types (material, mental, relational, behavioral, verbal, and existential), captures how individuals linguistically represent their experiences. Analyzing martyrs' wills through this lens reveals how martyrs constructed and conveyed their understanding of the world. Accordingly, this study examines the wills of martyrs from Rafsanjan using the ideational metafunction framework within SFL to contribute to the broader field of resistance literature.

2. Method

This study employed a descriptive-analytical method within Halliday and Matthiessen's (2014) Systemic Functional Linguistics (SFL) framework to analyze the wills of martyrs from Rafsanjan. The corpus consisted of 200 wills, purposively selected from a total of 379 documented wills, based on calculations using both Morgan's table and Cochran's formula. To ensure broader representativeness, wills from martyrs of different ages and from various military operations were included. Each will was manually segmented into clauses and meticulously analyzed multiple times to identify the six process types (material, mental, relational, verbal, behavioral, and existential) from the perspective of the ideational metafunction. The frequency and percentage of each process were then calculated and illustrated through distribution charts to support data interpretation and address the research questions.

3. Discussion

The findings indicated that, from an ideational perspective, all six process types were employed in the corpus of martyrdom wills. Among 11,707 analyzed clauses, material processes dominated

with 39.91% (4,673 clauses), followed by relational processes at 25.26% (2,958 clauses), and mental processes at 21.08% (2,469 clauses). Verbal (8.41%), behavioral (4.35%), and existential processes (0.95%) appeared less frequently. This distribution reflects a core linguistic tendency: primary processes (material, relational, mental) occurred more frequently because they are central to human experience representation, whereas secondary processes served as transitional types.

Martyrs, like ordinary individuals, relied mainly on primary processes to articulate both external and internal experiences. The genre-specific nature of wills, conveying vital final messages to inspire and move audiences, necessitated tangible, vivid expression. Given that material processes are the most accessible means for conscious experience representation (Halliday & Matthiessen, 2014: 216), their high frequency in these texts is unsurprising. Research (e.g., Azizkhani et al., 2017; Sadeghi, 2019) also links a higher rate of material processes to greater transitivity and objectivity, thus enhancing persuasive power and textual clarity (Tamimdari et al., 2018; Nabifar, 2013).

Furthermore, material processes intensify agency by associating actions more strongly with the actor, whether in active or passive constructions (Halliday & Matthiessen, 2014: 224–225). In martyrs' wills, this agency reinforces calls to action: urging others to join the frontlines, emphasizing loyalty to religious leadership, advocating modesty and prayer, and encouraging patience and resilience. Although a few instances, such as mourning recommendations, align more closely with behavioral processes, the overarching reliance on material processes underscores the centrality of action and duty. It should be noted, however, that material clauses do not always depict physical acts; they often express abstract actions, such as maintaining unity or adhering to faith — all critical themes in the wills.

Relational processes, accounting for 25.26% of clauses, were the second most common. These processes, involving states of being and possession (e.g., "being," "having," "seeming"), facilitate the depiction of the martyrs' current spiritual or existential conditions compared to their past lives, as well as aspirational futures. They thus serve to bridge temporalities, connecting past, present, and future through linguistic representation (Montgomery, 2019: 133).

Finally, mental processes were used primarily for expressing internal states, including remorse, faith, trust, hope, and fear. While emotional expression is present, the relatively lower frequency of mental processes compared to material and relational types suggests that martyrs' discourse was emotionally sincere yet restrained, avoiding excessive sentimentality. Instead, emotional experiences mainly revolved around seeking forgiveness, maintaining faith, and affirming spiritual commitments, blending seamlessly with the text's overall action-oriented and relational nature.

Thus, the martyrs' linguistic choices, shaped by genre, purpose, and cognitive tendencies, resulted in a discourse deeply rooted in realism, agency, and spiritual conviction, closely mirroring the language of everyday individuals rather than idealized, overly emotional narratives.

4. Conclusions

This study, grounded in Halliday and Matthiessen's (2014) Systemic Functional Linguistics (SFL), analyzed the verbal processes in the wills of martyrs from Rafsanjan through the ideational metafunction lens. The corpus consisted of 200 wills selected purposively from a total of 379 documents. Findings addressing the first research question revealed that all six types of processes were employed, reflecting the martyrs' emotional states, varying conditions, and their efforts to recommend or discourage particular behaviors.

Regarding the second question on process frequency, among the 11,707 clauses in the corpus, material processes were most frequent (4,673 clauses, 39.91%), followed by relational (2,958 clauses, 25.26%), and mental processes (2,469 clauses, 21.08%). Verbal, behavioral, and existential processes ranked much lower. This dominance of material processes highlights the martyrs' intention to convey their crucial messages tangibly to influence their audience. Relational processes often narrated personal states and transitions leading to martyrdom aspirations, while mental processes mostly expressed regret and pleas for forgiveness, rather than spiritual reflections. The relative scarcity of mental processes compared to material and relational ones suggests that martyrs, despite profound spirituality, chose to maintain an accessible, modest tone similar to ordinary discourse.

Moreover, the lower frequency of verbal, behavioral, and existential processes reflects their intermediary cognitive nature, as speakers typically prefer main processes to depict experiences clearly. Nevertheless, verbal processes occasionally introduced a dialogic tone to engage listeners, behavioral processes emphasized key lifestyle models, and existential processes underscored significant religious declarations.

Authors' Contributions

Hossein Bazoubandi is fully responsible for the entire research and manuscript.

Data Availability Statement

Data are available on request from the author.

Acknowledgements

The author expresses gratitude to Dr. Mostafa Dehghan-Rajabi, Honorable Director of the Rafsanjan Branch of the Foundation of Martyrs and Veterans Affairs, to Dr. Seyyed Mahdi Seyedbagheri, Cultural Deputy of the same Foundation, and to Mr. Jabbari, Cultural Specialist in that office, for their boundless cooperation and generous support during the conduct of this research.

Ethical Considerations

The author avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The author declares no conflict of interest.

بررسی فرایندهای شش گانه فرانش اندیشگانی در وصیت‌نامه‌های شهدای شهرستان رفسنجان

حسین بازوبندی ✉

۱. استادیار، بخش زبان‌شناسی، دانشگاه ولی‌عصر (عج) رفسنجان، رفسنجان، ایران. رایانامه: bazoubandi@vru.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	از جمله گونه‌های نوشتاری که علی‌رغم اهمیت فراوان، کمتر به بررسی گفتمان آن در حوزه ادبیات پایداری توجه شده، وصیت‌نامه شهداست. تحلیل و بررسی وصیت‌نامه هر شهید، شاید یکی از بهترین دریچه‌های ورود به گفتمان، چشم‌انداز و نوع نگاه شهید به مسایل واقعی و دنیای درون و جهان خارج او باشد. متأسفانه گاهی در مورد شهدا، به شیوه‌ای سخن گفته شده که انسان‌هایی ماورایی و دست‌نیافتنی تصور شده‌اند. لذا، استفاده از یک الگوی نظری علمی و روشمند در چارچوب تحلیل گفتمان، برای بررسی گونه نوشتاری وصیت‌نامه شهدا به‌طوری که بتواند ما را هرچه بیشتر و بهتر با گفتمان و نوع نگاه واقعی آنها به مسایل و واقعیت‌های جهان خارج، آشنا سازد؛ ضرورت پیدا می‌کند. از این‌رو، پژوهش حاضر، بر اساس الگوی زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌بنیاد هلیدی و متیسن (۲۰۱۴)، به منظور بررسی فرایندهای فعلی وصیت‌نامه شهدای رفسنجان از منظر فرانش اندیشگانی نوشته شده است. پیکره پژوهش حاضر را ۲۰۰ وصیت‌نامه شهدای رفسنجان که - از یک جامعه آماری ۳۷۹ نفری - به روش هدفمند، نمونه‌گیری شده، تشکیل می‌دهد. پس از بررسی انواع فرایندهای شش‌گانه در پیکره، تعداد ۱۱۷۰۷ بند (جمله‌واره) مشخص شد. از این تعداد، به ترتیب بسامد، ۴۶۷۳ بند دارای فرایند مادی، ۲۹۵۸ بند دارای فرایند رابطه‌ای، ۲۴۶۹ بند دارای فرایند ذهنی، ۹۸۵ بند دارای فرایند بیانی، ۵۱۰ فرایند از نوع رفتاری و نهایتاً ۱۱۲ فرایند از نوع وجودی، شناسایی شد. به عبارت دیگر، فرایندهای اصلی یعنی مادی، رابطه‌ای و ذهنی به ترتیب، بیشترین کاربرد؛ و فرایندهای فرعی یعنی بیانی، رفتاری و وجودی نیز به ترتیب کمترین کاربرد را داشته‌اند. این نتایج، حاکی از این است که شهدا برای بازنمود تجربه خویش، جهت انتقال ملموس و تأثیرگذار مهم‌ترین پیام‌ها و توصیه‌های کلیدی از فرایند مادی؛ و برای بازنمایی داشته‌ها و نداشته‌ها، تحولات و سیر زندگی شخصی خود از فرایند رابطه‌ای استفاده کرده‌اند. فرایندهای ذهنی نیز عمدتاً در ابراز ندامت و تقصیر، نه بیان احساسات ایمانی، نقش داشته‌اند؛ رویکردی که گفتمان وصیت‌نامه‌ها را به واسطه کاربرست فرایندهای اصلی به زبانی صمیمی، بی‌تکلف و نزدیک به زبان روزمره بدل ساخته است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۳/۱۹	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۵/۱۲	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۷/۱۹	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۷/۱۹	
کلیدواژه‌ها: زبان‌شناسی نقش‌گرا، فرانش اندیشگانی، فرایند، وصیت‌نامه شهدا، رفسنجان.	

استاد: بازوبندی، حسین. (۱۴۰۴). بررسی فرایندهای شش‌گانه فرانش اندیشگانی در وصیت‌نامه‌های شهدای شهرستان رفسنجان. *ادبیات پایداری*، ۱۷ (۳۲)، ۶۳-۴۳.

<http://doi.org/10.22103/JRL.2025.25182.30420>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

۱- مقدمه

ادبیات پایداری، در مقام بازتاب فرهنگی و هویتی ملت‌ی استوار، بستر ظهور گونه‌هایی از نوشتار است که در موقعیت‌های مهم تاریخی چون انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، نه تنها به ثبت رخدادها پرداخته‌اند، بلکه ژرف‌ترین لایه‌های باور، معنا و تجربه انسانی را نیز در خود جای داده‌اند. یکی از برجسته‌ترین این گونه‌ها، وصیت‌نامه‌های شهداست؛ متن‌هایی خودانگیخته، موجز اما پرمایه که گاه در واپسین لحظات زندگی، نگاشته شده‌اند و نه تنها دغدغه‌های شخصی بلکه افق‌های فکری، ایمانی، ارزشی و هستی‌شناختی نویسندگان‌شان را بازتاب می‌دهند، به طوری که می‌توان چکیده‌ای از اندیشه، تجربه و زیست مؤمنانه شهدا را در بستر انقلاب و دفاع مقدس در دل روایت آن مشاهده کرد. این وصیت‌نامه‌ها، نه صرفاً اسناد معنوی یا اسطوره‌ای، بلکه نشانه‌هایی زبانی از مواجهه انسان با مرگ، تعهد، و معنای زندگی در بستر یک جهان‌بینی دینی‌اند. آن‌ها صحنه‌هایی از گفت‌وگوی نهایی انسان با خود، با خالق و با مخاطب اجتماعی‌شان هستند؛ جایی که زبان، دیگر تنها ابزار انتقال پیام نیست بلکه به عرصه‌ای برای بازنمایی هستی، ایمان و آگاهی بدل می‌شود. از این رو، مطالعه گفتمان این متون، صرف‌نظر از پیام‌های ضمنی یا محتوای ارزشی‌شان، امکانی برای نزدیک شدن به نحوه بازنمایی تجربه شهیدان از دنیای درون و جهان خارج، فراهم می‌آورد. در چنین بافتی، تحلیل وصیت‌نامه‌های شهدا در پیوند با نظریه‌های نوین زبان‌شناسی، نه تنها به درک روشن‌تری از سبک گفتمانی این متون کمک می‌کند بلکه تصویری علمی‌تر و عمیق‌تر از نسبت میان زبان، معنا و کنش در بستر مقاومت ترسیم می‌کند.

۱-۱. شرح و بیان مسئله

بسیاری از گونه‌های نوشتاری ادبیات دفاع مقدس در تمام تاریخ، بی‌نظیر است. دفاع مقدس، پدیده‌های ادبی‌ای را به وجود آورده که اگر امروز بررسی نشوند؛ بخشی از ادبیات این دوره از دست رفته است. وصیت‌نامه‌های شهدا یکی از این پدیده‌ها و گونه‌هاست (سنگری، ۱۳۹۶). در سال‌های اخیر، پژوهشگران بسیاری در حوزه‌های گوناگون با رویکردهای متفاوت، گفتمان متون و گونه‌های نوشتاری متنوع را تحلیل کرده‌اند. با وجود این، از جمله گونه‌هایی که علی‌رغم اهمیت فراوان، کمتر گفتمان آن، در حوزه ادبیات پایداری بررسی شده، وصیت‌نامه شهداست.

متأسفانه، گاهی در مورد شهدا به شیوه‌ای سخن گفته شده که انسان‌هایی ماورایی و دست‌نیافتنی تصور شده‌اند. در این راستا، رهبر انقلاب (دی‌ماه ۱۴۰۱) در دیدار خانواده و اعضای ستاد بزرگداشت شهید سردار سلیمانی فرمودند: «مراقب باشید همه آنها را که درباره ایشان صحبت می‌کنند، خصوصیات آقای شهید سلیمانی را خصوصیات ماورایی نکنند. یک انسان زنده‌ای است که جلوی ما دارد حرکت می‌کند؛ یأکل الطعام و یمشی فی الأسواق. یعنی اینجور نباشد که تصور بشود این، یک جایگاه دست‌نیافتنی است، نه؛ شهید سلیمانی را تا وقتی که زنده بود هم کسی نمی‌دانست [که چه کسی است]، الان هم زنده‌هایی هستند که کسی نمی‌داند که اینها چه هستند. اگر یک وقتی توفیق نصیبشان شد، شهید شدند شاید بخشی از آنچه که هستند آشکار بشود، دانسته بشود، فهمیده بشود. به این نکته توجه کنید» (صبوری کزج، ۱۳۹۹: ۷۴). با توجه به اهمیت بسیار تحلیل موضوعات دفاع مقدس، به دلیل عظمت این رویداد و نقش آن در، درک درست گفتمان انقلاب اسلامی و همچنین باور به اینکه شهدا - کنشگران و میدان‌داران عرصه نبرد هشت سال دفاع مقدس - مبنای فکری و آرمانی خود را در قالب وصیت‌نامه، به مثابه منشور انقلاب اسلامی ایران برای نسل‌های آینده به یادگار گذاشته‌اند؛ تحلیل و بررسی وصیت‌نامه هر شهید، یکی از بهترین دریچه‌های ورود به احوالات، چشم‌انداز واقعی و نوع نگاه گفتمانی به مسایل واقعی و دنیای درون و جهان خارج او باشد. با این توصیف، استفاده از یک الگوی نظری علمی و روشمند در چارچوب تحلیل گفتمان، برای بررسی گونه نوشتاری وصیت‌نامه شهدا به طوری که بتواند ما را هرچه بیشتر و بهتر، با نوع نگاه آن‌ها به مسایل و واقعیت‌های جهان خارج آشنا سازد، ضرورت پیدا می‌کند.

تحلیل گفتمان، ضمن بررسی الگوهای زبان در متون مختلف، به رابطه بین زبان و بافت‌های اجتماعی و فرهنگی که زبان در آن به کار برده می‌شود نیز می‌پردازد (پالتریج، ۲۰۱۲: ۲). یکی از الگوهای روشمند در تحلیل گفتمان، انگاره زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند^۱ است. ساختار زبان، از منظر زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی و متیسن (۲۰۱۴)، متأثر از نقش‌هایی است که زبان در بافت ارتباطی و در جهان خارج به عهده دارد و این تأثیر، به شکل سه فرانش^۲ تجلی می‌یابد: فرانش اندیشگانی^۳، فرانش متنی و فرانش بینافردی. فرانش اندیشگانی، نشان‌دهنده تجربه ما از واقعیت و هستی است. امکان و قابلیت دستوری برای بازنمایی تجربه در زبان را نظام‌گذاری می‌نامند. در قالب این نظام، به جای صحبت درباره فعل، از مفهومی به نام فرایند یاد می‌کنند. دستور نقش‌گرا شش نوع فرایند معرفی شده‌اند که سه فرایند مادی، ذهنی و رابطه‌ای فرایندهای اصلی؛ و سه فرایند رفتاری، کلامی و وجودی که در برش تجربه بین فرایندهای اصلی قرار دارند، فرایندهای فرعی نامیده می‌شوند. به عبارت دیگر، فعل در هر بند^۴ (واحد مطالعه دستور نقش‌گرا)، تجلی زبانی شدن فرایندهای مادی، ذهنی، رابطه‌ای و... محسوب می‌شود و نویسنده، با توجه به معنای موردنظرش، فعلی از میان افعال موجود جهت انتقال تجربه در زبان انتخاب می‌کند (آقاگل‌زاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۵۲). اگر متنی طبق نظام‌گذاری بررسی شود، مؤلفه‌های معنایی اساسی جمله و در نتیجه، مولفه‌های معنایی کل متن، شناسایی؛ و بر اساس این، می‌توان با بررسی فرایندهای به کار رفته در بندها، راهی به ذهن و معنای مورد نظر نویسنده، پیدا کرد. از این رو، متن وصیت‌نامه هر شهید، به عنوان مهم‌ترین بافت و ابزاری که قرار است مهم‌ترین سخنان را به گوش دیگران برساند؛ اگر از منظر فرانش اندیشگانی بررسی شود، به ما نشان می‌دهد که شهید چگونه تجربه خود از جهان را برش زده؛ آیا تماماً به فرایندهای ذهنی، ادراکات، اندیشه‌ها، احساسات، خواسته‌ها و آرزوها و مسایل معنوی نظر داشته‌است؟ آیا تجربه ایشان در قالب فرایندهای وجودی و موضوعات هستی‌شناسانه، در باب وجود و عدم وجود پدیده‌ها بازنمایی شده‌است؟ فرایندها و برش‌های ملموس و مادی اعم از کنش‌ها و رخدادها و فرایندهای رفتاری ناظر بر مسایل روانی، زیستی و فیزیولوژیکی در این میان چه نقشی داشته‌اند؟ آیا در گفتمان شهدا از شدن‌ها و مالکیت‌ها از طریق فرایند رابطه‌ای سخنی به میان آمده‌است؟ و اینکه در این گونه نوشتاری خاص، با چه نوع «گفتن‌ها» و «نقل‌هایی» روبه‌رو هستیم؟

در واقع، از آنجا که فرانش اندیشگانی، همان بیان محتوا یعنی تجربه متکلم از دنیای خارج است، با بررسی وصیت‌نامه هر شهید می‌توان به چگونگی بازنمود تجربه در زبان و گفتمان ایشان، تا حد زیادی پی برد. از این رو، پژوهش حاضر به تناسب هدف فوق، در گستره وسیع ادبیات پایداری، با بررسی وصیت‌نامه شهدای شهرستان رفسنجان، با استفاده از فرانش اندیشگانی نظریه نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی و متیسن (۲۰۱۴) به دنبال پاسخ به سؤالات زیر است:

۱. از نظر فرانش اندیشگانی، شهدا از چه فرایندهایی جهت انتقال تجربه در وصیت‌نامه خود بهره برده‌اند؟
۲. پرسامدترین و کم‌پسامدترین فرایندهای به کار رفته در وصیت‌نامه شهدای رفسنجان کدام است؟

۱-۲. پیشینه پژوهش

علی‌رغم استفاده بسیاری از پژوهشگران از دستور نقش‌گرای نظام‌مند، به عنوان یک چارچوب نظری روش‌مند، در تحلیل متون ادبی، علمی، مذهبی، سیاسی و...؛ از این منظر، در زمینه وصیت‌نامه شهدا، تا جایی که نگارنده پژوهش حاضر بررسی کرده، تحقیقی انجام نشده‌است. از این رو در این بخش، متناسب با بحث، به برخی از آثار مرتبط با این رویکرد نظری اشاره می‌شود:

اعلایی و دیگران (۱۳۸۸)، تبادل معنا در کتاب‌های درسی علوم انسانی در چارچوب دستور نظام‌مند نقش‌گرای هلیدی از منظر فرانش بینافردی (رویکردی نقش‌گرا) بررسی کردند. آنها با روش توصیفی-تحلیلی به این نتیجه رسیدند که نویسنده با استفاده از

¹ Systemic Functional Linguistics

² metafunction

³ ideational

⁴ clause

جملات خبری در بسامد بسیار بالا، صرفاً به ارائه اطلاعات پرداخته و این امر، موجب می‌شود تعامل دوسویه رخ ندهد و نویسنده به هدف خود که همان انتقال مفاهیم به مخاطب است، نرسد.

بازوبندی و صحرایی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «تحلیل فرانش بینافردی در نص و نقش آن در ترجمه قرآن» با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی در چارچوب دستور نقش‌گرای نظام‌مند، شیوه تبادل معنا بر اساس معنای بینافردی در گفت‌وگوی خداوند و ابلیس در چهار سوره (اعراف، حجر، اسراء، ص) و نقش آن در ترجمه قرآن را، بررسی کردند. نتایج این تحلیل نشان می‌دهد که فرانش بینافردی، نشان‌دهنده الگوی مناسبی برای ارزیابی ترجمه است. نص به صورت پویا و ترکیبی از سازوکار نقش‌های گفتاری در قالب دو وجه انشایی و خبری، برای رساندن مقصود اصلی خود به مخاطب بهره برده است.

عرب‌زوزنی و همکاران (۱۳۹۵) با بررسی ساختار وجهی خطبه جهاد نهج‌البلاغه بر اساس فرانش بینافردی، به این نتیجه رسیدند که فعل‌واژه عربی، نقش عمده‌ای در تبیین مفاهیم وجهی دارد به طوری که در موارد بسیاری، فاعل و جزء خودایستا در خود فعل‌واژه، مستتر بوده و لذا محذوف به نظر می‌رسد. در فرانش بینافردی ساختار وجهی، وجهیت، مسئول بیان پیام، میزان تعهد گوینده در اعتبار پیام، نوع ارزیابی گوینده از پیام و نقش‌های تعاملی شرکت‌کنندگان در ارتباط زبانی مورد توجه قرار می‌گیرد. مدنظر قرار دادن این مفاهیم در خطبه جهاد، نشان داد که نقش‌های مورد انتظار از ساختار وجهی، عمدتاً از فعل‌واژه برداشت می‌شوند.

مهرابی و ذاکر (۱۳۹۵) نیز پژوهشی را با عنوان «تحلیل سبک‌شناختی چند حکایت گلستان در پرتو دستور نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی» انجام دادند. نویسندگان این مقاله، انواع فرایندهای اندیشگانی (همچون مادی، ذهنی، رابطه‌ای و...) را در چند حکایت گلستان بررسی کردند. نتیجه حاصل از این پژوهش، نشان می‌دهد که افعال رابطه‌ای، بسامد وقوع بالاتری در این حکایات دارند. نویسندگان در تحلیل چنین توزیعی از فرایندها، عقیده دارند که واقعیت‌های موجود و آنچه در جهان انسانی رخ می‌دهد، با استفاده از بسامد بالاتر فرآیند رابطه‌ای منتقل می‌شود.

فلاح و شفیعی‌پور (۱۳۹۸) در مقاله «سبک‌شناسی گفتمانی خطبه ۲۸ نهج‌البلاغه از منظر فرانش اندیشگانی و بینافردی بر اساس رویکرد نظریه نقش‌گرای هلیدی»، میزان بسامد فرایندها در فرانش اندیشگانی و نحوه شکل‌گیری و صورت‌بندی معنا در لایه ارتباط با مخاطب برای بیان گفتمانی در سطح فرانش بینافردی را بررسی کردند. نتایج نشان می‌دهد که حضرت علی (ع) با به‌کارگیری بسامد بالای فرایندهای مادی و وجه خبری در خطبه، سعی بر ملموس و عینی نشان‌دادن نگرش خود، نسبت به دنیا و آخرت و اقتناع‌سازی مخاطب در ترک دنیاپرستی و توجه به آخرت‌گرایی دارد.

وفایی و میلادی (۱۳۹۹) در مقاله «بررسی جایگاه «تجربه‌گر» در نظام فکری اشراقی بر مبنای فرانش اندیشگانی مطالعه موردی: رسائل لغت موران و صفیر سیمرغ» به بررسی جایگاه تجربه‌گر در نظام فکری اشراقی می‌پردازد. نتایج این مقاله، نشان می‌دهد که غلبه جهان‌بینی اشراقی، باعث شکل‌گیری سیر مشخصی از تغییر فرایندهای زبانی از رابطه‌ای به ذهنی، شده است؛ نویسنده ابتدا با هدف ایجاد فضایی ملموس، مفاهیم رمزی را توصیف کرده؛ سپس از طریق گفت‌وگوی مشارکان، آن‌ها را تفسیر می‌کند و در نهایت، در جایگاه پیر، مفاهیم انتزاعی را بیان می‌کند.

یوسفی و هاشمیان (۱۴۰۰) با بررسی سبک‌شناسی غزلیات ابتهاج با استفاده از زبان‌شناسی نقش‌گرا، به این نتیجه رسیدند که فرآیند مادی و پس از آن، فرآیند رابطه‌ای، بیشترین بسامد را به خود اختصاص داده‌اند. علت این بسامد فراوان در غزل ابتهاج، تأثیر محتوا بر شکل‌گیری زبان اثر، دگرگونی‌های سیاسی و اجتماعی روزگار شاعر، روحیات خاص ابتهاج، سبک ویژه او، اهمیت نقش مخاطب در بوطیقای اندیشگانی و نیز اثرپذیری وی از سبک شاعران بوده است.

اگرچه وصیت‌نامه شهدا با کاربست رویکردهای نظری گوناگون از جمله تحلیل گفتمان انتقادی، نشانه‌شناسی، روش پدام (تحلیل گفتمان کاربردی)، تحلیل ساختاری محتوایی، بررسی و تحلیل شده؛ ولی بررسی‌های انجام‌شده نشان می‌دهد، تاکنون پژوهشی در ارتباط با وصیت‌نامه شهدای رفسنجان از منظر فرانش اندیشگانی، انجام نشده است.

از این رو، نوآوری عمده پژوهش حاضر در مقایسه با آثار دیگر، به‌واسطه کاربست الگوی زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌بنیاد هلیدی و متیسن (۲۰۱۴) است؛ الگویی که با اتکا، به تحلیل بند (جمله‌واره) به عنوان واحد پایه مطالعه، فرایندهای شش‌گانه فرانش اندیشگانی را در پیکره‌های گسترده از وصیت‌نامه‌ها بررسی می‌کند. بر اساس این، نوآوری پژوهش حاضر، صرفاً انتخاب نظریه

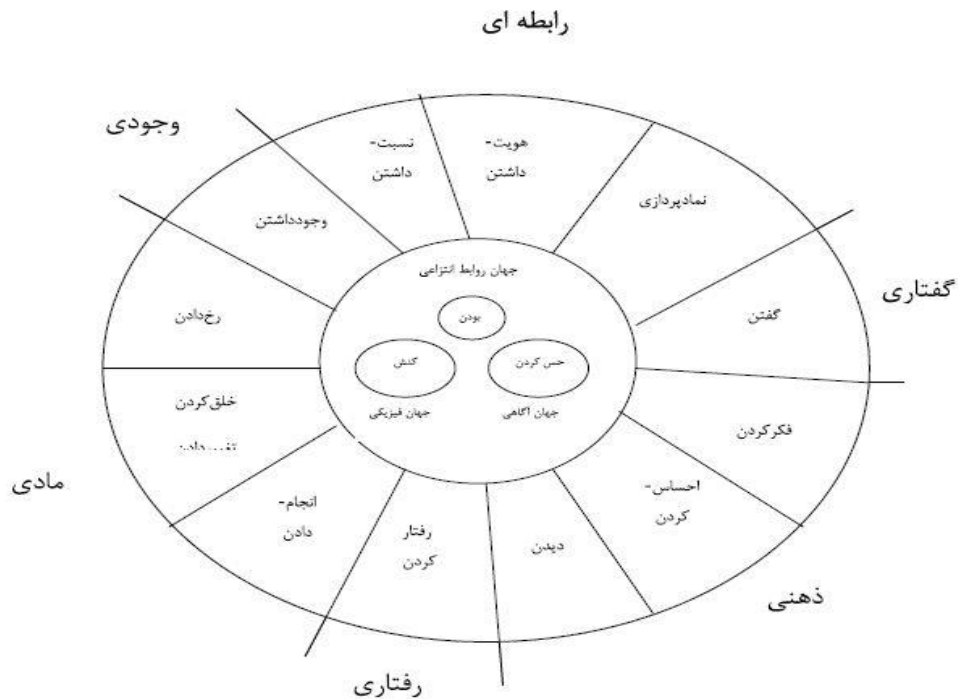
زبان شناختی خاص نیست بلکه به نوعی، ترکیب سه مؤلفه اصلی است: نخست، تمرکز بر گونه نوشتاری کمتر مطالعه شده وصیت نامه شهدا در حوزه ادبیات پایداری؛ دوم، کاربست فرانش اندیشگانی با رویکردی نظام مند؛ و سوم، اتکا به پیکره گسترده و تحلیل کمی-کیفی داده‌ها در سطح جمله‌واره. از این رو، این الگو می‌تواند تحلیلی قابل اتکا و نظام مند از وصیت نامه‌ها به دست دهد.

۱-۳. مفاهیم نظری پژوهش

یکی از پرکاربردترین نظریه‌های نقش‌گرا، نظریه نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی و متیسن (۲۰۱۴) است. از نظر این رویکرد، زبان یک نظام نشانه‌شناختی است که به عنوان منبع بالقوه معنا، امکان معناسازی براساس انتخاب را برای کاربر زبان، ایجاد می‌کند. نقش‌گرایان بر این باورند که اصلی‌ترین نقش زبان، ایجاد ارتباط است و این نقش، جزء جدانشدنی زبان به حساب می‌آید (دیبرمقدم، ۱۳۹۸: ۳۷). واحد اصلی مطالعه در این نظریه، بند (جمله‌واره) است (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴: ۱۰) که دارای سه بعد معنایی جداگانه و درعین حال، مرتبط است که فرانش نامیده می‌شود. به عبارت دیگر، معنی هر بند در قالب فرانش‌های زبانی، تجلی می‌یابد. هلیدی با به‌کارگیری عنصر نقش، به دنبال اثبات این مطلب است که انتخاب‌های واژگانی و الگوهای دستوری و ساختاری زبان، با مشخصه‌های بافت موقعیتی در تناسب و تطابق هستند. در این نظریه سه فرانش اندیشگانی، بین فردی و متنی در هر بند وجود دارد که به دلیل تمرکز بحث حاضر روی فرانش اندیشگانی، صرفاً به مفهوم این فرانش اشاره خواهد شد. فرانش اندیشگانی، همان بیان محتوا یعنی تجربه متکلم از دنیای خارج است. این فرانش با چگونگی باز نمود تجربه در زبان، مرتبط است (اگینز، ۲۰۰۴: ۲۰۶). این فرانش، درک ما را از واقعیت و در نتیجه، تجربه ما را سامان‌دهی می‌کند؛ چگونگی نگرش ما را نسبت به جهان رقم می‌زند و از تجربه آدمی از جهان واقع سخن می‌گوید (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴: ۵۲۹). از منظر اندیشگانی، بند از سه عنصر اصلی تشکیل شده است: فرایند، که رخداد به وقوع پیوسته در زمان است و به صورت گروه فعلی ظاهر می‌گردد؛ شرکت کنندگان در فرایند، که به صورت گروه اسمی عینیت می‌یابد؛ و عناصر حاشیه‌ای، که به صورت گروه قیدی یا حرف اضافه در ارتباط با فرایند ظاهر می‌شوند. فرایند، ناظر است بر یک رخداد، کنش، یک حالت احساسی، گفتاری یا وجودی. فرایندها به لحاظ معنایی به شش گروه، تقسیم می‌شوند و به تناسب معنا، هر گروه مشارکین ویژه‌ای دارد (صفایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۰). مهمترین نظام دخیل در فرانش اندیشگانی، نظام گذرایی است که وظیفه آن، تعبیر تجربه‌های بشری درون زبان است و قطعاً بین تجربه‌های بیرونی و درونی انسان یعنی بین آنچه که به عنوان حوادث در دنیای پیرامون تجربه می‌کند و آنچه در دنیای تخیل و آگاهی در درون خود تجربه می‌کند، تفاوت وجود دارد.

فرایندها در مجموع، به شش فرایند تقسیم می‌شوند که فرایندهای اصلی، شامل: مادی، ذهنی و رابطه‌ای؛ و فرایندهای فرعی، شامل: رفتاری، وجودی و بیانی (کلامی/گفتاری) می‌شود. همان‌طور که در شکل ۱ نشان داده شده است، فرایندهای فرعی در مرز بین فرایندهای اصلی قرار می‌گیرند. در فرایند مادی، کسی یا چیزی کاری انجام می‌دهد یا اتفاقی رخ می‌دهد مانند ساختن، شکل دادن، خلق کردن، فرستادن، دادن، رشد کردن، نوشتن، خراب کردن، سوختن، سوزاندن، سرخ کردن، پختن و ... (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴: ۲۱۴). فرایند ذهنی، فرایندی است که بیانگر احساسات، اندیشه‌ها و ادراک افراد مانند دوست داشتن، فکر کردن، به‌خاطر آوردن، شک داشتن، حدس زدن، خواستن، تصمیم گرفتن، ترساندن و ... است (همان: ۲۴۵). فرایند رابطه‌ای، فرایندی است که بر چگونگی بودن چیزی یا کسی دلالت دارد مانند افعال بودن و شدن. به عبارت دیگر، مسئله اصلی در این فرایند، بیان وضعیت و مالکیت چیزی است؛ لذا رابطه‌ای بین دو مفهوم برقرار می‌گردد (تامپسون، ۱۹۹۷: ۹۷). فرایند رفتاری؛ به رفتارهای روانی، زیستی و فیزیولوژیکی مانند خندیدن، خواب دیدن، لبخند زدن، گریه کردن، اخم کردن، نشستن، لم دادن و ... اشاره دارد (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴: ۳۰۱). فرایند بیانی (کلامی/گفتاری) که در آن، عنصر فعلی از نوع گفتن و مرز بین فرایند ذهنی و رابطه‌ای است؛ افعالی که مفهوم «گفتن» یا «نقل کردن» را منتقل می‌کنند از این نوع بندها هستند مانند: گفتن، صحبت کردن، پاسخ دادن، خاطر نشان کردن، تصریح کردن، توهین کردن، بازجویی کردن، عاجزانه خواهش کردن، دعا کردن، ابراز کردن، ادعا کردن و ... (همان: ۳۰۵). فرایند وجودی نیز فرایندی است که از موجودیت و هستی پدیده‌ای و یا عدم آن، سخن می‌گوید مانند: وجود داشتن. فعل

شاخص مورد استفاده در بندهای وجودی، فعل «بودن» است و ماهیت یا واقعه‌ای نیز که از وجود آن، سخن گفته می‌شود، شرکت‌کننده این فرایند است که «وجود» نام دارد (همان: ۳۰۷). فرایندها در کارکرد تجربی زبان، نقش اصلی را بر عهده دارند و تعداد و نوع شرکت‌کنندگان در ارتباط با آنها تعیین می‌شود.

شکل ۱. دستور تجربه: انواع فرایندها در زبان انگلیسی (هلیدی، ۲۰۱۴: ۲۱۶)

۱-۴ روش پژوهش

این پژوهش با روش توصیفی تحلیلی و گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای، در چارچوب نظریه نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی و متیسن (۲۰۱۴) به بررسی وصیت‌نامه شهدای رفسنجان^۱ می‌پردازد. در مورد انتخاب پیکره پژوهش، لازم به ذکر است؛ تمامی اسامی شهدای شهرستان‌های انار و رفسنجان، طبق فهرستی که در قالب فایل اکسل در سایت بنیاد شهید رفسنجان موجود است ۹۳۳ نفر است.^۲ از طرفی، جامعه آماری پژوهش حاضر (شهدای دارای وصیت‌نامه رفسنجان) ۳۷۹ وصیت‌نامه است که برای تعیین حجم نمونه، نگارنده از جدول مورگان، استفاده کرده و همچنین جهت اطمینان و دقت بیشتر از فرمول کوکران نیز بهره‌گرفته‌است. بنابراین، براساس محاسبه برخط فرمول کوکران، اگر جامعه آماری ما وصیت‌نامه ۳۷۹ شهید باشد، حجم نمونه جهت بررسی در پژوهش حاضر معادل ۱۹۱ وصیت‌نامه خواهد بود. براساس جدول مورگان، حجم نمونه ۱۰ نفر کمتر و حدود ۱۸۱ نفر می‌شود. با وجود این، از آنجایی که احتمالاً وصیت‌نامه‌های دیگری هم از شهدا وجود داشته باشد که در دسترس بنیاد شهید نیست؛ نگارنده پژوهش حاضر، جهت تعمیم بهتر نتایج، حجم نمونه را کمی بالاتر در نظر گرفته و در این پژوهش، ۲۰۰ وصیت‌نامه بررسی شده‌است. جدا از اینکه سعی شد در انتخاب نمونه‌ها، از وصیت‌نامه‌های با تعداد واژه متفاوت، استفاده شود؛ یکی از معیارهای اصلی

^۱ نگارنده بر خود فرض می‌داند از جناب آقای دکتر مصطفی دهقان‌رجبی ریاست محترم اداره بنیاد شهید و امور ایثارگران شهرستان رفسنجان، آقای دکتر سیدمهدی سیدباقری معاون فرهنگی و جناب آقای جباری کارشناس فرهنگی این اداره برای همکاری و لطف بی‌دریغ در مسیر انجام این پژوهش، صمیمانه سپاسگزار می‌نماید.
^۲ با بررسی‌هایی که نگارنده، انجام داد و با توجه به تفکیک امور بنیاد شهید رفسنجان از انار، مشخص شد ۱۳۰ نفر از این لیست، متعلق به شهدای انار و بقیه شهدای رفسنجان هستند.

نگارنده برای انتخاب نمونه‌ها این بود که نمونه‌ها شامل طیف کاملی از وصیت‌نامه‌شده‌های رفسنجان که در عملیات گوناگون دفاع مقدس شرکت کرده‌اند، باشد. یکی از دلایل این امر، تأثیر احتمالی فضای هر عملیات در نوشتن وصیت‌نامه است. علاوه بر این، این وصیت‌نامه‌ها شامل شهادت‌هایی با رده‌های سنی مختلف (از نوجوان گرفته تا سنین بالاتر) است.

به منظور انجام پژوهش، ابتدا بندهای نمونه آماری یعنی ۲۰۰ وصیت‌نامه‌شده‌های رفسنجان به عنوان پیکره پژوهش به صورت دستی، یک‌به‌یک تفکیک و با بازبینی مجدد مشخص شد؛ سپس بندهای همه این ۲۰۰ وصیت‌نامه، به‌طور جداگانه از منظر فرانش اندیشگانی جهت یافتن فرایندهای به‌کاررفته در آن‌ها (مادی، ذهنی، رابطه‌ای، وجودی، بیانی و رفتاری) مورد بررسی دقیق و بعضاً چندباره قرار گرفت. در نهایت، بسامد و درصد هر یک از فرایندها محاسبه گردید و در نمودار درصد فراوانی ذکر شد تا ضمن بحث و تبیین داده‌ها به سؤالات پژوهش نیز پاسخ مناسب داده‌شود.

۲- بحث

در این بخش، ابتدا به تحلیل کمی داده‌ها و سپس با ذکر نمونه‌هایی از تحلیل داده‌ها به تبیین و تفسیر داده‌ها (بحث) پرداخته خواهد شد.

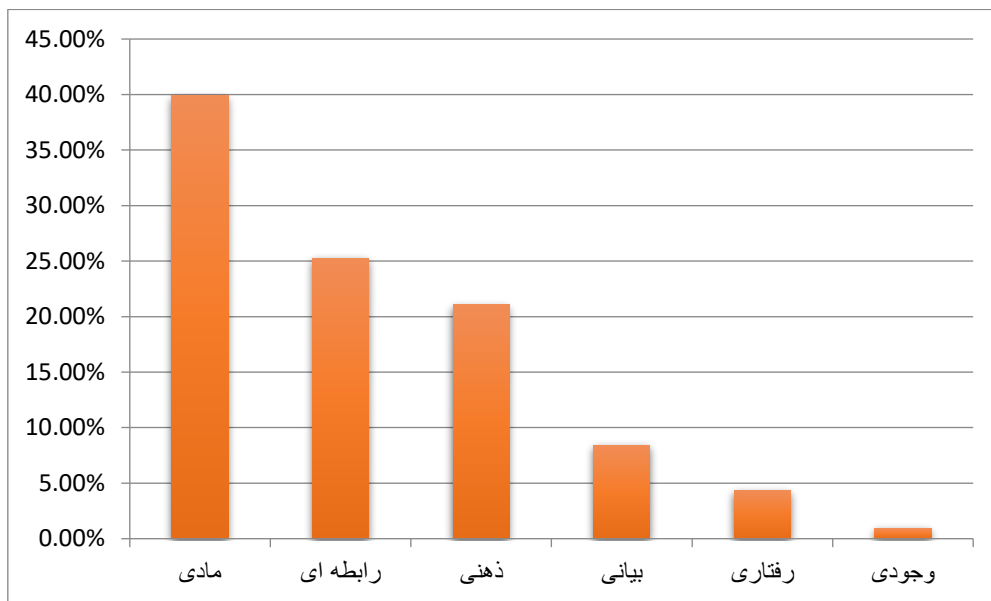
۲-۱. تحلیل کمی داده‌ها

پس از بررسی انواع فرایندهای شش‌گانه در پیکره پژوهش حاضر (۲۰۰ وصیت‌نامه‌شده‌های رفسنجان)، تعداد ۱۱۷۰۷ بند (جمله‌واره) مشخص شد. از این تعداد، به ترتیب بسامد، ۴۶۷۳ بند دارای فرایند مادی، ۲۹۵۸ بند دارای فرایند رابطه‌ای، ۲۴۶۹ بند دارای فرایند ذهنی، ۹۸۵ بند دارای فرایند بیانی، ۵۱۰ فرایند از نوع رفتاری و نهایتاً ۱۱۲ فرایند از نوع وجودی شناسایی شد. در جدول زیر نوع فرایندها به همراه بسامد و درصد آن‌ها ذکر شده‌است.

جدول ۱. بسامد و درصد انواع فرایندها در کل پیکره

نوع فرایند	مادی	رابطه‌ای	ذهنی	بیانی (کلامی)	رفتاری	وجودی	جمع کل
بسامد	۴۶۷۳	۲۹۵۸	۲۴۶۹	۹۸۵	۵۱۰	۱۱۲	۱۱۷۰۷
درصد	۳۹.۹۱٪	۲۵.۲۶٪	۲۱.۰۸٪	۸.۴۱٪	۴.۳۵٪	۰.۹۵٪	٪۱۰۰

نمودار زیر درصد انواع فرایندها را نشان می‌دهد.

نمودار ۱. درصد انواع فرایندها در کل پیکره

۲-۲. تبیین و تفسیر داده‌ها

بر اساس نتایج حاصل از تحلیل کمی داده‌ها، در این بخش سعی شده به برخی از مهم‌ترین نکات در مقام تبیین و چرایی این نتایج اشاره شود.

بر اساس جدول ۱، یافته‌ها حاکی از این است که از منظر اندیشگانی، تمامی فرایندهای شش‌گانه در متن وصیت‌نامه‌ها به کار رفته‌اند؛ به نحوی که از میان ۱۱۷۰۷ بند بیانی، فرایند مادی با ۳۹.۹۱ درصد (۴۶۷۳ بند) پربسامدترین فرایند و پس از آن، فرایند رابطه‌ای قرار دارد که در ۲۵.۲۶ درصد بندها (۲۹۵۸ بند) به کار رفته‌است؛ فرایند ذهنی نیز با حضور در ۲۱.۰۸ درصد بندها (۲۴۶۹ بند) در رتبه سوم؛ و در رده‌های بعدی، فرایندهای بیانی با ۸.۴۱ درصد (۹۸۵ بند)، رفتاری با ۴.۳۵ درصد (۵۱۰ بند) و وجودی با ۰.۹۵ درصد (۱۱۲ بند) قرار دارند. نکته بسیار مهم در مورد این آمار، این است که فرایندهای اصلی شامل: مادی، رابطه‌ای و ذهنی، بیشترین بسامد؛ و فرایندهای فرعی شامل: بیانی، رفتاری و وجودی کمترین بسامد را به خود اختصاص داده‌اند. علت این امر - همان‌طور که در شکل ۱ نشان داده شد - این است که اساساً فرایندهای فرعی در مرز بین فرایندهای اصلی قرار می‌گیرند و قوه شناخت انسان برای بازنمایی تجربه در حالت بی‌نشان، بیشتر، از فرایندهای اصلی استفاده می‌کند. از این رو، مشاهده می‌شود که شهدا نیز از این قاعده، مستثنی نبوده‌اند و مانند افراد عادی، به انعکاس تجربه درونی و بیرونی خود در قالب فرایندهای اصلی زبانی دست‌زده‌اند.

از طرفی، به دلیل ماهیت گونه نوشتاری وصیت‌نامه، شهدا می‌خواهند مهم‌ترین حرف‌ها و سخنان خویش را که عمدتاً پیش از شهادت نوشته‌اند، به بهترین وجه ممکن به مخاطب جهت ایجاد انگیزه و تأثیرگذاری بیشتر انتقال دهند. لذا می‌خواهند به دلیل اهمیت مسایل مطرح‌شده، توصیفاتشان برای مخاطب ملموس باشد. بنابراین، از آنجا که فرایندهای مادی برای تفکر آگاهانه و خودآگاه ما، در دسترس‌ترین فرایندها جهت بازنمایی تجربه هستند (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴: ۲۱۶)، انتظار می‌رود در مورد وصیت‌نامه شهدا نیز بسامد این فرایند از دیگر فرایندها بیشتر باشد. به علاوه، از نظر برخی از محققان (برای نمونه، نک. عزیزخانی و همکاران، ۱۳۹۶) و صادقی‌نسب (۱۳۹۸) بسامد بیشتر فرایند مادی، باعث افزایش گذرایی متن می‌شود و هرچه سخن، عینی‌تر باشد، ترغیب‌کننده‌تر است (برای نمونه، رک: تمیم‌داری و همکاران، ۱۳۹۸؛ نبی‌فر، ۱۳۹۳: ۲۲) و متن را برای مخاطب، قابل‌فهم‌تر می‌کند. از این رو، می‌توان همسو با کاظمی بهمن‌آباد و همکاران (۱۴۰۳) ادعا کرد بسامد بیشتر فرایند مادی، حاکی از اهمیت مسایل مطرح

شده برای گوینده است، چراکه این فرایند، به طور کلی، علاوه بر عینی‌سازی مسایل برای درک بهتر و برجسته‌سازی مفاهیم اصلی، به دلیل ماهیت خود به درک بهتر مخاطب از متن نیز کمک می‌کند.

ذکر این نکته نیز ضروری است که استفاده زیاد از فرایند مادی، همان‌طور که چند سطر قبل اشاره شد، ضمن تقویت نظام گذرایی و دخیل نمودن شرکت‌کنندگان ذاتی این نوع بندها، مسئولیت اصلی گزاره را با شدت و قوت بیشتری به فاعل منتسب می‌کند و عمل انجام شدن یا اتفاق افتادن را، هم به صورت فرایندهای فعال (معلوم) و هم منفعل (مجهول) بازنمایی می‌کند (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴: ۲۲۴) و از این‌روست که در یک بند مادی، همیشه یک شرکت‌کننده به عنوان عامل (فاعل منطقی) یا کنشگر وجود دارد. این شرکت‌کننده، فرایند را در طول زمان آشکار می‌کند و منجر به یک نتیجه می‌شود که با مرحله اولیه آشکارسازی متفاوت است (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴: ۲۲۵). به عبارت دیگر، کنشگران در فرایندهای مادی به دلیل اهمیت فوق‌العاده مسایل مطرح‌شده، ضمن ایجاد کارکرد ترغیبی، باعث همراه کردن هرچه بیشتر مخاطب با گوینده و همچنین واقع‌نمایی و تقویت باور مخاطبان می‌شوند. برای نمونه، از جمله مهم‌ترین مسائلی که بیانگر حقایق و مورد تأکید در وصیت‌نامه شهدای رفسنجان بوده، می‌توان به مسئله تشویق دیگران به حضور در جبهه‌های جنگ و ادامه دادن راه شهدا، ملموس و عینی نشان دادن نگرش خود نسبت به دنیا و آخرت و اقناع مخاطب در نفی زندگی دنیایی و توجه به آخرت، تبعیت از امام و ولایت فقیه، توصیه به نماز جماعت و نماز جمعه، حفظ حجاب، صبر بر مصیبت به‌عنوان حرکتی زینب‌وار و توصیه به گریستن بر شهدای کربلا به‌جای گریستن برای شهادت خودشان اشاره کرد که فرایند متناسب با این مسایل، فرایند مادی است؛ به جز دو مورد آخر که بیشتر ناظر بر کاربری فرایندهای رفتاری است. ناگفته پیداست که توصیه و تشویق به همه این مسایل، جز از طریق ایجاد رابطه‌ای ذهنی بین گفته‌های شهید و انتظاراتی که از مخاطب می‌رود، امکان‌پذیر نیست و این امر با استفاده از بازنمایی تجربه از طریق فرایند بیانی، شدنی است؛ زیرا هر فرایند بیانی با گوینده، مخاطب و گفته شکل می‌گیرد. به عبارتی، این فرایندها در بازنمایی تجربه، جدا از هم رخ نمی‌دهند. البته ذکر این نکته نیز ضروری است که بندهای مادی، لزوماً رویدادهای عینی و فیزیکی را بازنمایی نمی‌کنند؛ این بندها ممکن است اعمال و اتفاقات انتزاعی را نیز نشان دهند (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴: ۲۴۳). برای مثال، در نمونه‌های زیر، فرایندهای مادی (که **مورب** و **برجسته** شده‌اند) حکایت از اعمال بعضاً انتزاعی دارند.

۱. ای برادران دانش‌آموز، سنگر خود یعنی مدرسه را **حفظ نمایند** (شهید اکبر ملائی‌حصنی^۱).
۲. راه من که راه حسین بن علی (ع) است را **د/د/مه دهید** (همان).
۳. ای برادر، نامه‌هایی که من برایت می‌نویسم برای هم‌کلاسی‌ها و هم‌سنگرهایم بخوان تا آنها نیز **سرمشقی بگیرند** (همان).
۴. و یا قرآن می‌فرماید **چنگ بزنیید** به ریسمان خدا و **متفرقی نشوید**. و یا اگر فرزندان‌تان خواستند به جبهه بروند **جلوگیری نکنید** (شهید حسین بخشی).

^۱ با توجه به اینکه عملاً هیچ سند یا کتاب منتشرشده‌ای حاوی متن کامل وصیت‌نامه شهدای رفسنجان، موجود نیست، نگارنده برای دسترسی به اطلاعات کامل و متن وصیت‌نامه شهدا، به دلایلی علاوه بر استفاده از پوشه‌های دریافتی از بنیاد شهید و امور ایثارگران شهرستان رفسنجان، از درگاه‌های اینترنتی متفاوت ذیل از جمله شهیدستان، نوید شاهد، نوید شاهد کرمان، رسانه ملی شهدا و سایت استعلام شهدای بنیاد شهید رفسنجان نیز بهره برده است. بنابراین، در فهرست منابع پایانی از ارجاع به مدرک یا یک سایت خاص اجتناب شده است.

1. <https://shahidestan.com>
2. <https://shohada.org>
3. <https://estelamha.ir/shohadaye-rafsanjan>
4. <https://navideshahed.com>
5. <https://kerman.navideshahed.com>

۵. سلاح بر زمین افتاده مرا برگیر و جای خالی من را پرکن و با مزدوران عراقی به نبرد *داده بده* (شهید حسین دهقان‌زاده نجم‌آبادی).

۶. وحدت را *حفظ کنید* و مبادا امام امت - این قلب ملت و این هدیه خدا را - *تنها بگذارد* (همان).

طبق جدول ۲، پس از فرایند مادی، فرایند رابطه‌ای با ۲۵.۲۶ درصد، از درصد بسامد بیشتری نسبت به بقیه فرایندها در کل پیکره برخوردار است. همان‌طور که قبلاً اشاره شد، فرایند رابطه‌ای، فرایندی است که بر بیان وضعیت و مالکیت چیزی دلالت می‌کند بنابراین در خلال آن، رابطه‌ای بین دو مفهوم یا پدیده برقرار می‌گردد. در مقام استدلال برای تبیین بسامد فرایند رابطه‌ای، می‌توان به کاربرد این فرایند در بازنمایی گزارش شهدا از وضعیت کنونی و گذشته خود - که منجر به آمدن به جبهه و یا تغییر حالات روحی آن‌ها شده - اشاره کرد. همچنین می‌توان به داشته‌ها و نداشته‌هایی که شهدا در قالب فرایند رابطه‌ای به تصویر می‌کشند توجه کرد. در واقع، زمانی که ما از چیستی و بودن و داشتن مفهوم یا پدیده‌ای حرف می‌زنیم، برای ما توصیف و بازنمایی شرایط گذشته، وضع کنونی و البته تصویر آینده این پدیده، برای مخاطبان از طریق فرایند رابطه‌ای امکان‌پذیر است. در واقع، عملکرد این فرایند به عنوان حلقه وصل گذشته، حال و آینده تلقی می‌شود. فرایندهای رابطه‌ای در ساده‌ترین شکل خود، شامل عنصری هستند که با ارجاع به برخی ویژگی‌ها شناسایی می‌شود. این فرایند ممکن است با افعالی مانند «شدن»، «وابسته بودن»، «معنی داشتن»، «نشان دادن»، «انتخاب کردن»، «به‌نظر رسیدن»، «بودن» و «داشتن» تحقق یابد (مونتگومری، ۲۰۱۹: ۱۳۳). برای مثال، در نمونه‌های زیر، فرایندهای رابطه‌ای، شامل ویژگی‌هایی است که در بالا اشاره شد.

۱. پدرجان خوب می‌دانم در مدت عمر، بسیار شما را اذیت و آزار رسانده‌ام. در این مدت، چه زحماتی را تحمل کرده‌اید و بنده به هیچ‌وجه به فکر شما نبودم و بنده، فرزند ناخلف و نافرمانی *بوده‌ام*. ان‌شاءالله همان‌طور که گذشت شما در مورد من زیاد *بوده است* این فرزند حقیر را ببخشید و حلال نمایید (شهید محمدمهدی پرتوی).

۲. ای پروردگار بزرگ، بزرگی تو خیلی *است* و آنچه را که به ما داده‌ای جانی که از آن *توست* باز از بنده‌ات می‌خری. پروردگارا شاهد باش که من با آگاهی کامل، راه خود را *انتخاب کردم* و راه خود را کورکورانه *تعیین نکردم* و با علم به اینکه دشمن، دشمن *است* و به خاطر دشمن رفتن، سرانجام آن کشته شدن *است* دین تو را یاری کردم (شهید محمد رنجبر میرزائی).

۳. مادرجان من اگر به جبهه نیامده بودم و در ده *مانده بودم* گیرم حدود ۲۰ سال عمر می‌کردم و هیچ حاصلی از آن نمی‌دیدم و حال اگر شهید *شدم* که لااقل آن دنیا را *دارم* و امید این است که هیچ وقت برای من گریه نکنید؛ اگر هم می‌خواهید گریه کنید بر حسین (ع) گریه کنید (شهید محمد قنبری فخرآبادی).

۴. و امروز به گفته امام، مسئله اصلی، جنگ *است* و تصمیم دشمنان ما شکست اسلام *است* (شهید احمد امینی رنجبر).

۵. من انسان گناهکاری *هستم* ولی امیدوارم که خداوند از سر تقصیرات من بگذرد (شهید حسین شریف پاقلعه).

۶. ما امانتی از جانب خدا *هستیم* و خواه ناخواه از این دنیا می‌رویم و در آن دنیا، در مورد اعمالی که انجام داده‌ایم بازخواست می‌شویم. پس اصل مهم، حیات اخروی *است* و این دنیا هیچ *ارزشی ندارد*. شما را به صبر و استقامت سفارش می‌کنم که سبب نزدیکی با خدا *است* و خدا را همیشه به یاد داشته باشید و همیشه به او توکل کنید و کافی *است* که او یار و مدافع شما *باشد* (شهید سید احمد موسوی).

۷. شهادت می‌دهم که اسلام، آخرین دین خدا و قرآن، آخرین کتاب **خداست** و شهادت می‌دهم که قیامت در **پیش است** و شهادت می‌دهم که شیعه دوازده امامی **می‌باشم** (شهید مهدی درویشی بیاض).
۸. چرا که ما هر چه **داریم** از پیامبر و امامان **داریم** و پیامبر اکرم حضرت محمد (ص) اسلام را برایمان به ارمان آورد (شهید محمود علیزاده نوقی).

فرایند اصلی دیگر که از نظر بسامد، در جایگاه سوم - در آمار حاصل از تحلیل داده‌ها - قرار می‌گیرد، فرایند ذهنی است. فرایند ذهنی همان‌طور که قبلاً اشاره شد جهت‌بازنمایی لایه‌ی درونی تجربه، احساسات، نیات و حالات درونی فرد به کار می‌رود. این نوع فرایند (که با استفاده از افعالی همچون «دانستن»، «احساس کردن»، «فکر کردن»، «باور داشتن» نمود پیدا می‌کند) با نقش‌های ذاتی مانند حسگر (فردی که عمل «دانستن»، «فکر کردن» یا «احساس» را انجام می‌دهد) و پدیده (چیزی که توسط حسگر تجربه می‌شود) مرتبط است (مونتگومری، ۲۰۱۹: ۱۳۲). در واقع، حسگر با استفاده از فرایند ذهنی، شناخت و دیدگاه احساسی خود اعم از علاقه، نفرت، عصبانیت، تحقیر، ترس، انتظار، اعتقاد، تحسین، سرزنش، فریب، نگرانی، تردید، سرگردانی، اطمینان خاطر، امید، آرزو، فراموشی، پشیمانی و دیگر تجربیات درونی و اندیشه‌ها را نسبت به یک شخص، پدیده یا مفهوم به تصویر می‌کشد. با بررسی داده‌ها می‌توان یکی از دلایل بسامد بالای فرایند ذهنی را احساس ندامت و پشیمانی و طلب عفو و بخشش شهدا از خداوند متعال، خانواده، دوستان و فامیل به حساب آورد و ذکر مسایل معنوی، یاد خدا، توکل، باورها و اعتقادات سهم بسیار ناچیزی در این میان به خود اختصاص می‌دهند. این نتایج، در کنار بسامد بسیار زیاد فرایند مادّی (که حدوداً بیش از ۲ برابر بسامد فرایند ذهنی است) و همچنین فرایند رابطه‌ای نسبت به فرایند ذهنی، حاکی از این است که اگرچه شهدا، به‌درستی، از لحاظ معنوی، احساسات و عواطف، انسان‌هایی بلندمرتبه و والا قلمداد می‌شوند، اما به نظر می‌رسد چنین احساساتی در گفتمان آنها به حدّ ضرورت و به دور از هرگونه تکلف و غلو، بازنمایی شده‌است و این دلدادگان حسین بن علی (علیه‌السلام)، بیشتر، از جنبه‌ی تقصیر و کوتاهی‌های خود به تجربیات درونی خویش نظر داشته‌اند؛ بنابراین گفتمان آنها، بسیار، به گفتمان هر فرد عادی دیگری شبیه است. نمونه‌هایی از احساسات و تجربیات متفاوت در بندهای زیر، ذکر شده‌است.

۱. من انسان گناهکاری هستم ولی **امیدوارم** که خداوند از سر تقصیرات من **بگذرد** (شهید حسین شریف پاقلعه).
۲. خدا را همیشه به یاد **داشتنه باشمید** و همیشه به او **توکل کنید** و کافی است که او یار و مدافع شما باشد و در خاتمه از منتظران مهدی (عج) که در نماز جمعه و دعای کمیل، شرکت می‌کنند؛ التماس دعا داریم تا بدین وسیله خداوند ما را **بیامرزد**. **إن شاء الله** (شهید سید احمد موسوی).
۳. پدر و مادر عزیزم، ابوالفضل با کمال آزادی این راه را که همان راه سرخ حسین است، انتخاب کرده و از کشته شدن **باکی ندارد** (همان).
۴. **دلَم می‌خواهد** که بعد از مرگ من مادرم، پدرم و همسر مرا **حلال کرده** و برایم گریه نکنید (شهید یدالله حسینی نسب اسماعیل آباد).

۵. اگر در این راه مقدّس، ان‌شاءالله تعالی، شهادت نصیبم شد؛ سفارشم به پدر و مادر عزیزم این است که با شنیدن این خبر که همانا عنایتی است از طرف خدا مبادا ناراحت شوید و هرگز غمگین نشوید و دلم می‌خواهد که به جای گریه و ناراحتی شادی کنید و چنین فکر کنید که روز عروسی من است (شهید مهدی شفیعی همت‌آباد).

۶. والدین عزیز می‌دانم که من فرزند خوبی برای شما نبوده‌ام و هیچ خدمتی به شما نکرده‌ام و در خانه، بداخلاق بودم و هزارها مرتبه باعث رنجیدن شما شده‌ام، ان‌شاءالله که مرا می‌بخشید و از تمام خواهرها و دو برادرم احمد و محمد می‌خواهم که مرا ببخشند (شهید محمود میرزایی حمیدآبادی).

۷. و یک توصیه به تو ای مادرم دارم که مرا حلال کنی چون تو زیاد برای من رنج کشیده‌ای و من را به اینجا رسانده‌ای و الان هم عاشقانه به راه خدا تقدیم کرده‌ای و ما امانتی بودیم که خداوند به تو داده بود و الان از تو پس گرفت و امیدوارم که از شهادت من هیچ ناراحتی نداشته باشی و اشکی برایم نریزد. و امیدوارم که در آخرت، فاطمه زهرا شما را با پیراهن خون‌آلود برادر شفاعت کند و دعا برای امام را فراموش نکنید و همیشه نمازها را به وقت بخوانید و در بین نمازهایتان از خدا بخواهید که امامان را تا انقلاب حضرت مهدی حفظ بفرماید. و ای پدر گرامی از تو می‌خواهم که مرا ببخشید چون من در زندگی تو را اذیت کردم (شهید محمود شفیعی کهنوج).

همان‌طور که قبلاً گفته شد، سه فرایند که کمترین بسامد را در میان فرایندهای شش‌گانه فرانش اندیشگانی به خود اختصاص دادند، به ترتیب: فرایندهای فرعی بیانی، رفتاری و وجودی هستند. فرایند بیانی با ۸۴٫۴۱ درصد (۹۸۵ بند) تقریباً ۲ برابر فرایند رفتاری با ۴۳٫۳۵ درصد (۵۱۰ بند) است و فرایند وجودی نیز با ۰٫۹۵ درصد (۱۱۲ بند) کم‌بسامدترین فرایند در پیکره پژوهش حاضر محسوب می‌شود. در فرایند بیانی، گوینده، رابطه‌ای ذهنی بین گفته‌های خود و انتظارات مخاطب ایجاد می‌کند و از این طریق با استفاده از فعل‌هایی که مفهوم «گفتن» را چه به صورت مثبت، منفی یا خنثی منتقل می‌کنند به بازنمایی تجربیات خویش می‌پردازد. در مورد بسامد به دست‌آمده، ذکر این نکته، اهمیت دارد که همین بسامد اندک در وصایای شهدا نشان‌دهنده این است که شکل گفت‌وگویی در وصیت‌نامه‌ها، تقریباً به صورت مناسبی جریان داشته و شهدا علاوه بر اینکه بر ویژگی‌های عینی و ملموس، حالات ذهنی، وضعیت حال، گذشته و آینده پدیده‌ها تأکید داشته‌اند؛ از طریق فرایندهای بیانی نیز بر دخالت دادن مخاطب در گفت‌وگو و همچنین توجه دادن وی به گفته‌های خویش سعی داشته‌اند؛ که استفاده از فعل‌هایی همچون وصیت کردن، دعا کردن، شهادت دادن، اعتراف کردن، قسم دادن، فرمودن، گفتن و ... گواه این مدعاست. این نوع فعل‌ها و همچنین فعل‌های مرتبط با فرایندهای رفتاری و وجودی، از تنوع کمی برخوردار هستند. در این بخش به ذکر نکاتی در مورد دو فرایند رفتاری و وجودی اکتفا خواهد شد.

فرایند رفتاری به علت بیان رفتارهای روان‌شناختی و فیزیولوژیک انسانی، اغلب با فرایندهایی مثل ذهنی، مادی و بیانی هم‌پوشانی دارد و با هدف پیوند تجربه بیرونی و درونی به کار می‌رود. بیشترین فعل‌های رفتاری که در پیکره پژوهش حاضر، مشاهده شد؛ عبارتند از: گریه کردن، صبر کردن، تحمل کردن، اشک ریختن و ایستادگی کردن که شهدا این فعل‌ها را بیشتر در راستای توجه‌دادن مخاطب به زندگی زیب‌وار و توصیه به گریستن بر شهدای کربلا به‌جای گریستن برای شهادت خودشان به کار برده‌اند و در نهایت، با فرایند وجودی با کمترین بسامد روبه‌رو هستیم که از موجودیت و هستی پدیده، مفهوم یا چیزی و یا عدم آن سخن می‌گوید. بیشتر بسامد فرایند وجودی در وصیت‌نامه شهدا در ندای «هل من ناصر» و ذکر شریف «لا إله الا الله» خلاصه می‌شود.

در پایان به ذکر نکته‌ای راجع به تحلیل داده‌ها و تفکیک فرایندهای شش‌گانه، بسنده خواهد شد. با توجه به تفاوت‌های فرهنگی زبان انگلیسی و زبان فارسی از جمله عدم تناظر معنایی برخی از فعل‌ها و در مواردی حتی خلأ واژگانی و همچنین تفاوت‌های ساختاری بنیادین این دو زبان و خلط ملاک‌های معنایی با صوری، محدودیت‌های زیادی در تحلیل داده‌ها و تعیین دقیق نوع فعل‌ها وجود دارد. از طرفی، جدا از اینکه برخی از فرایندها با یکدیگر، هم‌پوشانی دارند و فعل‌ها می‌توانند هم‌زمان به دو نوع، فرایند تعلق داشته باشند؛ تشخیص این مطلب هم مهم است که در دستور زبان ممکن است برای هر بند، بیش از یک فرایند وجود داشته باشد (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴: ۲۴۴) و یا ممکن است برای نمونه، نسخه‌ای مادی از بندهای رابطه‌ای یا حتی وجودی داشته باشیم (برای نمونه، رک. فاست، ۱۹۸۸). بررسی دقیق این مسئله، نیازمند پژوهش دیگری است.

۳- نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر، بر اساس دستور نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی و متیسن (۲۰۱۴) برای بررسی فرایندهای فعلی وصیت‌نامه‌شده‌ای رفسنجان از منظر فرانقش اندیشگانی به رشته تحریر درآمد. پیکره پژوهش حاضر را ۲۰۰ وصیت‌نامه‌شده‌ای رفسنجان که (از یک جامعه آماری ۳۷۹ نفری) به روش هدفمند، نمونه‌گیری شده بود تشکیل داد. نتایج تحقیق در پاسخ به سؤال اول پژوهش نشان می‌دهد از منظر اندیشگانی، تمامی فرایندهای شش‌گانه در متن وصیت‌نامه‌شده‌ها به تناسب اهمیت موضوعات، احساسات درونی، وضعیت و شرایط متفاوت شهدا و همچنین پرهیز دادن از برخی رفتارها و توصیه به برخی از امور، به کار رفته است. نتایج تحقیق در پاسخ به سؤال دوم پژوهش، حاکی از این است که از میان ۱۱۷۰۷ بندی که تعداد کل بندهای پیکره پژوهش محسوب می‌شود، فرایند مادی با تعداد ۴۶۷۳ بند (۳۹.۹۱ درصد از کل پیکره) پربسامدترین فرایند و پس از آن، فرایند رابطه‌ای قرار دارد که در ۲۹۵۸ بند (۲۵.۲۶ درصد از کل پیکره) به کار رفته است؛ فرایند ذهنی نیز با حضور در ۲۴۶۹ بند (۲۱.۰۸ درصد از کل پیکره) در رتبه سوم و در رده‌های بعدی فرایندهای بیانی با ۹۸۵ بند (۸.۴۱ درصد از کل پیکره)، رفتاری با ۵۱۰ بند (۴.۳۵ درصد از کل پیکره) و وجودی با ۱۱۲ بند (۰.۹۵ درصد) قرار دارند. از این رو، مشاهده شد فرایندهای اصلی یعنی مادی، رابطه‌ای و ذهنی، به ترتیب، بیشترین کاربرد؛ و فرایندهای فرعی یعنی بیانی، رفتاری و وجودی نیز به ترتیب، کمترین کاربرد را برای بازنمود تجربه‌شده‌ها از دنیای درون و جهان خارج در زبان داشته‌اند. اگرچه به‌طور مفصل در بخش ۲.۲ به بحث و تفسیر و اینکه چرا چنین نتایجی در مورد گونه نوشتاری وصیت‌نامه‌شده‌ها به دست آمده اشاره شد ولی به طور کلی بسامد بالای فرایند مادی در وصیت‌نامه‌شده‌ها بیش از هر چیزی به اهمیت مسایل مطرح در وصایای شهدا برمی‌گردد. شهدا در وصیت‌نامه‌شده‌ها، خواسته‌اند مهم‌ترین سخنان و توصیه‌های خود را که عمدتاً پیش از شهادت نوشته‌اند، به بهترین وجه ممکن به مخاطب جهت ایجاد انگیزه و تأثیرگذاری بیشتر انتقال دهند. از این رو، برای شفافیت بیشتر و قابل‌فهم‌تر نمودن این گفتمان و همچنین ترغیب بیشتر مخاطب از فرایند مادی، استفاده بیشتری کرده‌اند تا مسایل و سخنانی که فکر می‌کردند مهم‌ترین مسایل جهت بازخوانی و تأکید است به مخاطبان به شکل ملموس‌تری انتقال یابد. علت اصلی بسامد نسبتاً زیاد فرایند رابطه‌ای نیز کاربرد این فرایند در بازنمایی و شرح حالی است که شهدا از داشته‌ها و نداشته‌ها و همچنین وضعیت گذشته، حال و آینده خود که منجر به هر تغییری از جمله آمدن به جبهه و آرزوی شهادت می‌شود، ارائه می‌کنند. فرایند اصلی سوم از نظر بسامد وقوع، یعنی فرایند ذهنی در وصیت‌نامه‌شده‌ها بیش از هر چیزی برای بازنمایی احساسات و ندامت و پشیمانی و طلب عفو و بخشش شهدا از خداوند متعال، خانواده، دوستان و فامیل به کار رفته و ذکر مسایل معنوی، یاد خدا، توکل، باورها و اعتقادات سهم بسیار ناچیزی در کاربست این فرایند داشته است. بسامد فرایند ذهنی، در کنار بسامد بسیار زیاد فرایند مادی (که حدوداً بیش از ۲ برابر بسامد فرایند ذهنی است) و همچنین بسامد نسبتاً زیاد فرایند رابطه‌ای نسبت به فرایند ذهنی، حاکی از این است که شهدا، هرچند در قله رفیع احساسات و معنویت قرار دارند، ولی به هر دلیل، برای بروز و ظهور این احساسات و حالات درونی خویش در وصیت‌نامه‌های خود، تمایل زیادی نداشتند به نحوی که ضمن به‌کارگیری گفتمانی به‌دور از هرگونه تکلف و خودبرترپنداری، بیشتر، از جنبه تقصیر و کوتاهی‌های خود به تجربیات درونی خویش نظر داشته‌اند و لذا گفتمان آنها بسیار به

گفتمان هر فرد عادی دیگری شبیه است. از طرفی، علت بسامد بیشتر فرایندهای اصلی (مادی، رابطه‌ای و ذهنی) و بسامد کم فرایندهای فرعی (بیانی، رفتاری و وجودی) ممکن است این باشد که فرایندهای فرعی چون در مرز بین فرایندهای اصلی قرار می‌گیرند، انسان به لحاظ شناختی برای بازنمود و برش تجربه‌های درونی و بیرونی خود در حالت بی‌نشان، ترجیحاً بیشتر از فرایندهای اصلی استفاده می‌کند. از این رو، نتایج نشان می‌دهد که شهدا نیز از این قاعده، مستثنی نبوده‌اند و مانند افراد عادی به انعکاس و بازنمایی تجربیات خود در قالب فرایندهای اصلی زبانی دست زده‌اند. ناگفته نماند که شهدا با استفاده از فرایند فرعی بیانی، ضمن ایجاد حالتی گفت‌وگویی به نوعی سعی داشته‌اند از طریق دخالت دادن مخاطب در گفت‌وگو، توجه بیشتر مخاطب را برای گوش دادن به سخنان خود جلب کنند. فرایند رفتاری نیز به دلیل اینکه در مرز بین فرایندهای مادی و ذهنی قرار گرفته‌است، دایره عملکردی وسیعی در گفتمان شهدا نداشته به جز در موارد بسیار مهمی که شهدا از فرایند رفتاری برای برجسته‌سازی سبک زندگی حضرت زینب (سلام‌الله علیها) و توجه دادن مخاطب به این منش و همچنین توصیه به گریستن بر شهدای کربلا به‌جای گریستن برای شهادت خودشان استفاده نموده‌اند. و نهایتاً اینکه فرایند وجودی با کمترین بسامد در پیکره، دقیقاً در همان مواردی به کار رفته که از شهدا انتظار می‌رود یعنی در ندای مظلومیت «هل من ناصر ینصرنی» امام حسین (علیه‌السلام) و ذکر شریف «لا إله الا الله».

فهرست منابع

الف. منابع فارسی

- اعلایی، مریم. (۱۳۸۸). بررسی کتب علوم انسانی (انتشارات سمت) بر پایه دستور نقش‌گرایی نظام‌مند هالیدی. رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس تهران.
- آقاگل‌زاده، فردوس؛ کرد زعفرانلو کامبوزیا، عالیه و رضویان، حسین. (۱۳۹۰). «سبک‌شناسی داستان کوتاه بر اساس فعل: رویکردی نقش‌گرا». **فصل‌نامه تخصصی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی**، ۴(۱۱)، صص ۲۵۴-۲۴۳.
- کاظمی بهمن‌آباد، مسعود؛ بازوبندی، حسین و سلندری، مرادعلی. (۱۴۰۳). «تحلیل گفتمان بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی از منظر زبان‌شناسی نقش‌گرایی نظام‌بنیاد». **مطالعات انقلاب اسلامی**، ۲۱(۷۶)، صص ۱۹۴-۱۶۷.
- بازوبندی، حسین و صحرايي، رضامراد. (۱۳۹۴). «تحلیل فرانش بین‌فردی در نص و نقش آن در ترجمه قرآن». **مطالعات ترجمه قرآن و حدیث**، ۲(۳)، صص ۱-۲۵.
- تمیم‌داری، احمد؛ مستعلی، پارسا و عبادتی، شهناز. (۱۳۹۹). «مطالعه شیوه‌های بازنمایی زنان در ده داستان کودک از محمدرضا یوسفی بر مبنای فرانش اندیشگانی»، **مطالعات ادب کودک**، ۱۱(۲۲)، صص ۱-۲۶.
- صبوری کرج، پرویز؛ صبوری کرج، جواد. (۱۴۰۰). «تحلیل گفتمان وصیت‌نامه سرداران شهید شهرستان خلخال». **نشریه مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر**، ۲(۲)، صص ۹۵-۷۳.
- سنگری؛ محمدرضا. (۱۳۹۶). «وصیت‌نامه شهدا یک ژانر ادبیات است». پایگاه مشرق‌نیوز. برگرفته از پیوند <https://www.mashreghnews.ir/news/807588>
- صادقی، فرزانه. (۱۳۹۸). «بررسی دستور نقش‌گرایی نظام‌مند هیلیدی در سوره انسان (با تکیه بر سه فرانش متنی، اندیشگانی و بین‌فردی)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان.
- صفایی، مژگان؛ عادل، سید محمدرضا و رمضان‌زاده‌لک، محمود. (۱۳۹۶). «بررسی و تحلیل فرایندهای فرانش اندیشگانی در شعر «کسی مثل هیچ کس نیست» فروغ فرخزاد در چارچوب نظریه نقش‌گرایی هالیدی». **شعرپژوهی (بوستان ادب)**، ۹(۳۲)، صص ۱۱۸-۱۴۰.
- فلاح، ابراهیم؛ شفیعی‌پور، سجاد. (۱۳۹۸). «سبک‌شناسی گفتمانی خطبه ۲۸ نهج‌البلاغه از منظر فرانش اندیشگانی و بین‌فردی بر اساس رویکرد نظریه نقش‌گرایی هیلیدی»، **جستارهای زبانی**، ۱۰(۶)، صص ۲۰۵-۲۳۲.

عرب زوزنی، محمدعلی؛ پهلوان نژاد، محمدرضا و سیدی، سید حسین. (۱۳۹۵). «بررسی ساختار وجهی خطبه جهاد نهج البلاغه بر اساس فرانشس بینافردی نظریه نقش گرا». *زبان پژوهی*. ۸(۲۱)، صص ۶۲-۷۹.

عزیزخانی، مریم؛ سلیمان زاده، سید رضا و شاملی، نصرالله. (۱۳۹۶). «کاربست دستور نقش گرای هالیدی بر سوره انشراح». *پژوهش های ادبی و قرآنی*، ۵(۴)، صص ۶۹-۹۵.

مهرابی، معصومه؛ ذاکر، آرمان. (۱۳۹۵). «تحلیل سبک شناختی چند حکایت گلستان در پرتو دستور نقش گرای نظام مند هالیدی». *جستارهای زبانی*. ۷(۲۹)، صص ۱۹۶-۱۷۳.

نبی فر، نساء (۱۳۹۳). «مطالعه پنج سوره از جزء بیست و نهم قرآن کریم بر پایه دستور نقش گرای هالیدی». در *مجموعه مقالات سومین کنفرانس بین المللی پژوهش های کاربردی در مطالعات زبان* (۱-۲۴). تهران: دانشگاه جامع علمی کاربردی.

واعظ، بتول؛ نصری، عطیه سادات. (۱۴۰۰). «بازخوانی دو سفرنامه دوره قاجار در پرتو نظریه زبان شناسی نقش گرای هالیدی در سطح فرانشس اندیشگانی». *مطالعات و تحقیقات ادبی*، ۸(۲۰)، صص ۱۲۹-۱۵۳.

وفایی، عباسعلی؛ میلادی، فرشته. (۱۳۹۹). «بررسی جایگاه «تجربه گر» در نظام فکری اشراقی بر مبنای فرانشس اندیشگانی مطالعه موردی: رسائل لغت موران و صغیر سیمرغ». *ادبیات عرفانی و اسطوره شناسی*، ۱۶(۵۹)، صص ۲۷۱-۲۹۶.

یوسفی، محمدتقی؛ هاشمیان، لیلا. (۱۴۰۰). «سبک شناسی غزلیات ابتهاج با استفاده از زبان شناسی نقش گرا (رویکرد فعل محور)». *زبان و ادبیات فارسی*. ۲۹(۹۰)، صص ۲۷۱-۳۰۱.

ب. منابع لاتین

- Eggs, S. (2007). *An introduction to systemic functional linguistics*. New York: Continuum.
- Fawcett, R.P, 1988, "What makes a 'good' system network good?" in Benson, J.D. & Greaves, W.S. (eds) *Systemic functional approaches to discourse*. Norwood, NJ: Ablex. 1-28.
- Halliday, M.A.K. & Matthiesson C.M.I.M. (2014). *Halliday's Introduction to Functional Grammar* (4th ed.). New York: Routledge.
- Montgomery, Martin. (2019), *Language, media and culture: key concepts*, Routledge.
- Paltridge, B. (2012). *Discourse Analysis: An Introduction* (2nd ed.). London; New York: Bloomsbury Academic.
- Thompson, G. (1997). *Introducing Functional Grammar*. London: Arnold.

Reference [In Persian]

- Aghagolzadeh, F., Kord Zafaranlou Kambouzia, A., & Razavian, H. (2011). Stylistic analysis of short stories based on verb: A systemic functional approach. *Journal of Persian Stylistics of Prose and Poetry*, 4(1), 243-254. (in Persian)
- Alaei, M. (2009). *A systemic functional analysis of humanities textbooks (SAMT publications)*. PhD dissertation, Tarbiat Modares University, Tehran. (in Persian)
- Arabzouzani, M. A., Pahlavannezhad, M. R., & Seyyedi, S. H. (2016). Modal structure in the sermon of Jihad in Nahj al-Balagha: An interpersonal metafunction analysis based on systemic theory. *Journal of Language Research*, 8(21). (in Persian)
- Azizkhani, M., Soleymanzadeh, S. R., & Shameli, N. (2017). Applying Halliday's systemic functional grammar to Surah Inshirah. *Literary and Quranic Studies*, 5(4), 69-95. (in Persian)
- Bazoubandi, H. & Sahraei, R. M. (2015). Interpersonal metafunction analysis in Qur'anic discourse and its role in Quran translation. *Quran and Hadith Translation Studies*, 2(3), 1-25. (in Persian)
- Dabirmoghaddam, Mohammad. (2019). *Theoretical Linguistics*. Tehran: SAMT. (In Persian)

- Eggs, S. (2007). *An introduction to systemic functional linguistics*. New York: Continuum.
- Fallah, E. & Shafiepour, S. (2019). Discourse stylistics of Sermon 28 of Nahj al-Balagha from ideational and interpersonal metafunctions: A systemic functional perspective. *Language Related Research*, 10(6), 205–232. (in Persian)
- Fawcett, R.P. 1988, "What makes a 'good' system network good?" in Benson, J.D. & Greaves, W.S. (eds) *Systemic functional approaches to discourse*. Norwood, NJ: Ablex. 1–28.
- Halliday, M.A.K. & Matthiesson C.M.I.M. (2014). *Halliday's Introduction to Functional Grammar* (4th ed.). New York: Routledge.
- Kazemi BahmanAbad, M, Bazoubandi, H & Salandari Rabori, M. (2024). Discourse Analysis of the Second Phase of the Revolution Statement within Systemic Functional Linguistics. *Scientific Quarterly Journal of Islamic Revolution Studies*, 21(76), 167-194. (In Persian)
- Mehrabi, M. & Zaker, A. (2016). Stylistic analysis of selected stories from Gulistan based on Halliday's systemic functional grammar. *Language Related Research*, 7(29), 173–196. (in Persian)
- Montgomery, Martin. (2019), *Language, media and culture: key concepts*, Routledge.
- Nabifar, N. (2014). A study of five Surahs from the 29th Juz' of the Qur'an based on Halliday's systemic grammar. In *Proceedings of the 3rd International Conference on Applied Linguistic Studies* (pp. 1–24). Tehran: University of Applied Sciences. (in Persian)
- Paltridge, B. (2012). *Discourse Analysis: An Introduction* (2nd ed.). London; New York: Bloomsbury Academic.
- Sabouri Kazaj, P. & Sabouri Kazaj, J. (2021). Discourse analysis of martyr commanders' wills in Khalkhal County. *Journal of Sacred Defense and Contemporary Battles Studies*, 2(2), 73–95. (in Persian)
- Sadeghi, F. (2019). *An SFG-based analysis of Surah Insan focusing on the textual, ideational, and interpersonal metafunctions*. MA Thesis, Vali-e-Asr University of Rafsanjan. (in Persian)
- Safaei, M., Adel, S. M. R., & Ramazanadeh Lak, M. (2017). Analysis of ideational metafunction processes in Forough Farrokhzad's poem "Someone Who Is Not Like Anyone" within Halliday's theoretical framework. *Poetry Studies (Boostan-e-Adab)*, 9(32), 118–140. (in Persian)
- Sangari, M. R. (2017). Martyrs' wills are a literary genre. *Mashregh News*. Retrieved from <https://www.mashreghnews.ir/news/807588/است-ادبیات-ژانر-یک-شهادت-نامه-وصیت> (in Persian)
- Tamimdari, A., Mosta'ali, P., & Ebadati, Sh. (2020). Representation of women in ten children's stories by Mohammad Reza Yousefi from an ideational perspective. *Children's Literature Studies*, 11(22), 1–26. (in Persian)
- Thompson, G. (1997). *Introducing Functional Grammar*. London: Arnold.
- Vaez, B. & Nasri, A. S. (2021). Rereading two Qajar-era travelogues through Halliday's systemic functional linguistics: A focus on the ideational metafunction. *Literary Studies and Research*, 8(20), 129-153. (in Persian)
- Vafae, A. & Miladi, F. (2020). The position of "Experiencer" in Illuminationist philosophy: An ideational analysis of "Rasā' el-e Loghat-e Mūrān" and "Safir-e Simorgh". *Mystical Literature and Mythology*, 16(59), 271–296. (in Persian)
- Yousefi, M. T. & Hashemian, L. (2021). Stylistic analysis of Ebtehaj's ghazals using functional linguistics (verb-based approach). *Half-Yearly Persian Language and Literature*, 29(90), 271–301. (in Persian)